

Analýza výtvarné složky

Faidra (r. Hana Burešová, Divadlo v Dlouhé, 2007)

Poměrně malý prostor scény pracuje se dvěma prvky, které jsou umístěny v linii za sebou a propojeny skleněným pruhem na podlaze. Tím prvním je matný transparentní panel na horizontu, druhým objekt v přední části jeviště připomínající krystal. Scéna časově ani prostorově nezařazuje děj, tato časoprostorová nezařaditelnost příběhu upozorňuje na jeho univerzálnost a nadčasovost a zároveň připomíná jeho mytickou povahu, je z většiny tajemně zahalena tmou a světlo je soustředěno do středu jeviště, kde se odehrává i většina herecké akce. K přestavbám scény po celou dobu inscenace nedochází, jinak statickou scénu však dynamizuje práce s osvětlením, dochází ke změnám barvy i intenzity. Světlo funguje náladotvorně, dotváří atmosféru a významové vyznění jednotlivých výjevů a promluv. Barva, kterou je nasvícen panel, zpravidla odpovídá citovému naladění právě vystupujících postav (při výstupech Faidry je často barva oranžová, připomíná oheň a symbolicky spalující plameny vášně) a změny intenzity tohoto světla zvyšují dramatickosti určitých momentů. Nasvícení při prvním výstupu chóru doslova podbarvuje význam monologu vedoucího chóru, proměnlivost světla, jeho rychlost a četnost symbolizuje vrtkavost osudu.

Jednoduchá scéna dává vyniknout výrazně stylizovanému hereckému gestu. Herci, zvláště stojí-li na vyvýšeném objektu, který v těchto chvílích působí jako piedestal, mnohdy připomínají sochy, stěna s prasklinami ještě dokresluje takové obrazy, takže se herci ve vypjatých pozicích velmi podobají antickým sochám ve výklencích. Inspirace antickým výtvarným uměním je patrná i v pozicích, které zaujímá a chvíli drží chór, podobné můžeme vidět na vázách či amforách. Panel na horizontu funguje jako částečně průhledný průzor, ve kterém se při nasvícení zezadu zjevují obrysy postav jakoby zahaleny mlhou, které jsou přítomny pouze prostřednictvím promluv jiných postav. Takovéto zjevení postavy zdůrazňuje její pasivní účast v ději. Jindy plocha panelu funguje jako zrcadlo, to umožňuje vidět hercův obličej, přestože stojí zády k publiku a ještě akcentuje pocit, že se celý příběh odehrává mimo klasicky chápaný prostor. Při doručení zprávy o Hippolytově smrti stéká po panelu proud vody, který silně rezonuje s proudy Theseových krvavých slz.

Objekt umístěný na podlaze v závislosti na situaci přejímá různé významy, představuje tak třeba katafalk, kam jsou umístěny Hippolytovy ostatky, v rámci celé inscenace mu ale můžeme přisoudit význam oltáře, ať už z důvodu celkového rituálního vyznění inscenace nebo jako odkaz na oltář, který byl zřejmě součástí antických divadel. Kolem a na tomto objektu se také odehrává podstatná část hereckého jednání, a to v těsné blízkosti publika, které má herce doslova na dosah. Divák je tak naprosto vtažen do dění, zvyšuje se pocit intimity z celého příběhu a hluboké spoluprožívání tragického osudu postav. Katarzní účinek této inscenace (tolik zdůrazňovaný a očekávaný právě u antických tragédií) je pravděpodobně při zhlédnutí naživo velmi silný.

Kostýmy nelze popsat ani jako vyloženě současné, ani historické, jsou inspirovány Orientem, rovněž ale západní módou v období antiky. Obdobně jako v případně scény tak poukazují na to, že postavy existují mimo čas a prostor. Barevné řešení kostýmů má zjevný symbolický význam. Faidra vstupuje na scénu oděna v zářivé zlaté roucho a bohatě zdobena šperky, celkově je její vzhled upravený a odpovídá její společenské roli a společenskému postavení. Působí vznešeně a sofistikovaně. Poté ale zlatý šat svléká, odhazuje šperky a rozpouští vlasy, tím rezignuje na svou sofistikovanost a, to především, na roli manželky a královny, odmítá ji. Zůstává oblečena v jednodušší kalhoty a zavinovací živůtek, které jí umožňují i větší pohybovou svobodu. Můžeme tedy svlečení tohoto roucha pokládat za symbol jejího „osvobození“ z úzce vymezeného prostoru života spořádané manželky stanoveného společností (její sňatek byl přece motivován politikou, nikoli láskou) a vstoupení do oblasti nespoutané touhy a vášně.

Bílá barva Hippolytových kalhot symbolizuje čistotu a nevinnost, která po celou dobu zůstává nezměněna, stejně tak se nemění ani jeho kostým. Při prvním výstupu s sebou přináší luk a toulec se šípy, tyto atributy jsou běžně připisovány římské bohyni lovu Dianě a u Hippolyta tak jasně odkazují na příslušnost k jejímu kultu, zároveň ho charakterizují jako lovce, člověka s blízkým vztahem k přírodě, vyznávajícího přirozenost a do jisté míry opovrhujícího civilizací, to

ostatně vyjadřuje i jeho odhalená hrud'. V tom lze spatřovat původní velkou rozdílnost, až protikladnost, mezi ním a Faidrou. Faidřin kostým ale po odvržení zlatého roucha jeví patrnou podobnost tomu Hippolytovu, která dosahuje svého maxima ve chvíli, kdy Faidra odhaluje hrud' při pokusu Hippolyta svést. Kostýmové řešení tak dokresluje Faidřinu snahu sblížit se po všech stránkách s Hippolytem, je podtržením její motivace a postupně (avšak poměrně rychle) gradujícího odevzdání se živočišné vášni. Zlaté roucha je na scéně stále přítomno jako připomínka jejího postavení, chůva ji do něj dokonce halí chtějíc ji znova „obléct“ do role královny. Faidra však vítá vracejícího se Thesea v lehkém šedém plášti s obličejem pomazaným popelem a zcela neupravená, toto její vzezření spíše odpovídá jejímu nitru, vnitřnímu prožívání smutku a viny. Můžeme vysledovat, že Faidřina upravenost klesá s tím, jak se zvyšuje její šílenství, a její zevnějšek je odrazem toho, jak vnímá samu sebe.

Theseus je oblečen v těžký oděv tmavé barvy, který je připomínkou jeho cesty do podsvětí a zpět a předzvěstí blízkého zármutku, a zakrývá si tvář maskou. Dokud je maskován je svým způsobem stále ještě nepřístupný, vzdálený, stejně jako byl po většinu času inscenace, po sejmutí masky se však jeho postava přibližuje, konkretizuje – vyniká jeho lidskost a s ní spojené emoce, vyjádřeny nejintenzivněji v podobě krvavých slz. Rudá je velmi výrazným prvkem inscenace, chór sjednocen sytě červenou barvou, zřejmě fungující jako symbol vášně a prolité krve, je přítomen na scéně po celou dobu. Vizuálně rozbíjí jinak převážně černobílou scénu. Celá inscenace pak končí zbarvena rudě, na scéně po zhasnutí rudého světla zůstává už jen vedoucí chóru, jeho roztočená rudá sukně připomíná roztočené kolo štěstěny a věčný koloběh života a smrti.

Monika Vinklárková

Text je na velmi dobré úrovni (přesně strukturovaný), stylisticky vospělý a popisné postřehy přecházejí do výkladu významů.